

Zato vidimo, da so naši ubogi Slovenski fanti sprva vedno kregani od profesorjev in dobivajo zaporedom „ukor“, letos zlasti iz matematike, ker je nemški ravnatelj Gutscher trdno nemškega Bergerja postavil za profesorja matematike v nižjih razredih. Profesor ne ume učenca, učenec ne profesorja, dokler se učenec sam ne izkoplje. Ali se reče to mladež podučevati, omikati? Ali si takšen profesor zasluži svojo plačo, katero zajema iz davkoplčilskih denarjev? Ali je prav, da Slovenec doplačuje k takšnemu mučenju svoje mladeži po tujih gospodih. Ne, to ni prav. Slovenci smo pred Bogom in cesarjem, pred vojaško in davkovsko postavo Nemcem jednako-pravni. Zato hočemo, da se nam prilike da, tudi dalje in više izobraževati se na podlagi svoje slovenske materinščine. Na slovenskih tleh si ne damo Slovenci poti zapirati več do višje narodne izomike; naši učitelji, naši duhovniki, naši uradniki in profesorji, notarji, odvetniki, zdravniki itd. morajo biti izobraženi Slovenci ali vsaj slovenščine dobro veščji možje bodi narodnosti ktere koli. V to svrhu je pa treba, da se uresničijo resolucije g. dr. Vošnjakove. Podpirajmo ga torej krepko in hitro!

Poslanec g. Herman in deželna uprava.

(Govor v državnem zboru, po stenografičnem zapisniku.)

II. Znano mi je vse, kar se navadno ugovarja pa ni vredno, da bi se zavračalo. Če je res, da ne more država obstajati, da nebi deželam jemala pravice, narodov klala in sv. kat. Cerkve vžugavala, kakor je se do sedaj godilo, tedaj pa naj razpade, čem preje tem bolje. Ali to ni res. Ni cesarstvo, ki bi tega potrebovalo, marveč „država“, dunajski birokrati. Le tem je treba kulturne borbe in „chabrusa“. Vse vlačijo na Dunaj, kar je pa narobe svet. Dežele so stebri celemu cesarstvu. Kdo te spodkopava, ta ni pameten domoljub. Glavna reč so torej dežele. Iz njih nastalo je cesarstvo, ker se je dežela pridružila deželi. Vse dežele skup poznajo cesarja, vsaka posebej pa cesarja le kot deželskega oblastnika, na Českem kot kralja, na Štajerskem kot vojvodo. Cesar more skrbeti za to, kar je vsem deželam vzajemnega, ne pa za to, kar je vsakej deželi lastnega in posebič potrebnega. Po vsem cesarstvu zapoveduje kot cesar, po deželah kot deželski oblastnik. Na Dunaji pa drugače delajo. Tukaj vidijo vedno le cesarja nikoli pa deželskega oblastnika. Zato delajo na Dunaji vsakojakih zakonov: dačne zakone, šolske postave, o plači duhovnikov, zdravniške, za žandarje, zlaganje zemljišč, za ribstvo in Bog vé kašne še (poslanec Hevera: o pokončavanji broščev knaverjev). Zdaj snujejo tudi zakone o zavarovanji, o poštnih hranilnicah, o obdačenji posojilnic, in vrsti je notarijatstvo, posilno legaliziranje, odušstvo, navodi za službo uradnikov in celó spomenice. Da bi se vendar dunajska gospoda ne pečala s tem! Čemu li so deželni zbori? Če se tukaj kmalu ne spremeni nič,

tedaj bo zmešnjava čedalje večja, naše možnje pa vedno bolj prazne. Pravijo, da je državni zbor uže skoval nad 500 postav. In kako se nam godi? Naj še jih nakuje zopet 500, boljše vendar ne bo, če se ne spremeni centralistična sistema.

Ker je država nenaravna, mora na Dunaji tudi politika biti taka, da ob nji ne more dolgo obstati nobena skupnost. To je politika brez ljubezni, brez moči in resnice. Poguma imajo le proti vdanim (lojalnim) narodom. Bog plačuje dobre, a kaznuje hudobne. „Država“ pa narobe ravna. Nikjer ni sledu o vrvnajočem, posredovajočem, blagodejnem delovanji najviše oblasti. Nam po deželah je treba trdnih podlag, nam je treba odkritosrčnosti, dobrovoljne pravičnosti, pogumnosti, sploh, pameti v politiki. Tega nam pa država ne more dati. Ko bi oblekla se s temi čednostmi, hipoma je ni več. Dežele se brez velike škode nadalje ne morejo dajati vladati vedno menjajočim se ministrom dunajskim ali marveč temu ali onemu sekcijskemu načelniku na Dunaji. Saj niso več mladoletne in brez pravic in se morejo same upravljati po svojem deželnem gospodu.

Vse te reči in še druge gredo v deželne zборе in se le tam spodobno rešujejo. Veliko jih je bilo že rešenih samo po kaki novi vrvnavi. Če bi bili mi praktični, bi ves počasni državni aparat: okrajna glavarstva, okrajne odbore, okrajne šolske svete, okrajne davkarije in notarjate v kot vrgli, na njih mesto pa v vsakem količkaj obširnem okraji postavili samo eno gospósko. Ta edina, po okrajnem svetu podprta in po viši okrožni gospóski nadzirana okrajna gospóska, ki bi ob enem lahko od občin prevzela krajno policijstvo in oskrbovala zavarovanja opravke, bi bila ob enem tudi hranilnica in posojilnica, ki bi zajemala iz sirotinskih in depozitnih denarjev, iz prostovoljnih denarnih vlog prebivalcev in iz zaloge deželnega zaklada ali če treba tudi iz drugih posojilnic in bi torej lahko in tudi namen imela, prebivalcem v zadregah naglo in cenó dajati posojila. S tem bi bilo pregnano odušstvo, ravno tako bi bila rešena vprašanja o zavarovanji, poštnih hranilnicah, notarijatu in posilnem legaliziranji ter o zadavkanji posojilnic. Še več! Po malem odškodovanji v denarjih, ki bi ga okraj dobival za oskrbovanje onih opravil, bi se nabral okrajni zaklad, ki bi sčasom tako narastel, da bi se lahko vsi upravni stroški okraja iz njega plačevali. Pri taki gosposki bi imel od vsega sveta zapuščeni kmetič zopet zaslombo, kakoršne še takrat ni imel, ko je bil podložen grajščaku.

Cerkvene, narodne in jezikove zadeve ne gredo pred cesarstvo. Za odgojo in izobraženje svoje mladine bomo skrbeli mi, v tem si iz Dunaja, kjer je najslabše navadno na vrhu, prav nič ne damo ukazovati. Uradnike za svojo deželo si bomo izbirali mi, deželo svojo bomo merili mi, davke določevali, razdelili in pobirali mi. Za svojo varnost bomo skrbeli mi in vse to bomo zadeli naj-

manj vsaj tako dobro, kakor država ali „gospa država“. Pri tem bi se znebili tudi vničevajočih nas deželnih doklad.

To bi bile priproste in naravne naredbe, podobne onim pred 1848. letom. Jaz sem videl tiste čase, bilo je veliko dobrega, kar bi se bilo moralo ohraniti. Uradovanje je bilo lahko, naglo in cenó, uradniki prav pridni. Notarjev ni bilo, pravn, advokator in posilnih dražb le malo. Priklade za občine in okraje so bile jako male, in skoro vedno ene in tiste. Deželni doklad nismo imeli in tudi cesarski davek ni bil ravno prevelik. Javna varnost je bila skoro povsod dobra, hudodelstva, prestopki in samomori so bili silno redki. Ljudstvo je imelo denar in tudi grajščakom in uradnikom se ni slabo godilo.

Vse pa je prevrglo se, ko je država še zadnje ostanke podedovanih šeg po deželah iz stola vrgla in se še celó na najnižje stole samosvojne deželne uprave vsedla. Zdaj je vse narobe, prav kakor da bi bile vse sile pekla ušle med nas, pa je še vsak dan huje. Vse to ima dunajska centralistična politika na vesti. Naj opomnim tu še nekaj, kako žganje razdeva ljudstvo. Država zoper to nič ne stori in ne more nič storiti. Tu morejo pomagati le posamezne gospóske, če bi za to imele oblasti.

Ako vprašamo, kako bi prišli iz te doline solz, se pokaže, da bi le najviša vlada mogla po boljšem spoznanji, dobri volji in s potrebno ostrojstvom izstopivšo reko v prejšnjo mirno strugo nazaj spraviti in nas rešiti od „države“, od dunajske kancellijske gospóde (birokracije). Saj ni nobenega dvoma o tem, da bi deželni gospodar imel pravico, zmeniti se s cesarjem in deželami, kako bo v deželah gospodaril, dunajskega državnega zbora bi mu pa o tem ne bilo treba prašati. Ker je pa že vse zagrizeno v ustavo, naj se izvrši tudi vse po ustavi, kar je potrebno. Krona naj naroči vladi, da ima podati državnemu zboru predlog o samostojnosti dežel, po kateri se oblast državnega zbora omeji na gole zadeve vsega cesarstva, deželnim zborom pa dá nazaj po krivici jim odtegnena pravica: voliti poslance za državni zbor. Skrb najvišje oblasti bi bila, tak predlog spraviti do sklepa v tem državnem zboru in če ne v tem, pa v kakem drugačnem. Skoro bi pa jaz trdil, da bi celó ta državni zbor sprejel tak predlog s potrebno večino dveh tretjin. Vsaj jaz si ne morem misliti, da bi bil med nami kak izdajalec svoje dežele — vsaj s svojo vednostjo ne — in če bi bil kateri, morda bi mu njegovi volilci pravo pot pokazali. Nič drugega ni treba, ko da se podučé liberalni krogi, ki so, kakor vsak vé, v državopravnih rečeh ravno tako bistrega očesa, kakor v cerkvenih. Konca odločitve je pa tudi res treba. Narodi in stranke se ne poravnajo, ne pripravijo same, prepira dolgega med njimi ni konec, ako ga ne razsodi najvišji sodnik. Zakaj še ni te razsodbe? Čakati ž njo ni pravno! Prepír narodov vzbuja in vzdržuje dunajska politika.

Gospodarske stvari.

Kmetijska napredovalna šola pri sv. Juriji na južni železnici.

II. Dne 29. marcija smo napravili učenci 2. izlet v grad Lemberg pri Doberni. Med potovanjem smo ogledovali poljsko zemljišče in njegovo sestavo določevali. Videli in prepričali smo se, kako in s čem gnojijo, na kakšen način da polja obdelujejo in sadunosna drevesa gojijo. Hitro preteklo pa je ta čas in stali smo v dolini pod gradom Lemberg; tu sprejela sta nas g. D. Zdolšek, oskrbnik grada in g. Jamnik, župan. Res imeli smo 4 vroče ure hođa do posestva bl. g. Dr. Edm. Langer-jevega, a vse težave potovanja smo pozabili, ko smo zaslišali prijazno in podučljivo razkladanje g. oskrbnikovo med vršenjem praktičnega poskusa na velikem posestvu. Kazalo in razložilo se nam je, kaj da koristi travnišna brana na travniku, ako se o pravem času rabi. Videli smo, kako da se iz močvirnatoga polja voda s pomočjo dnaže odpravlja. Pokazalo se nam je tudi, kako nam je vodo na travnike in njive napeljevati, kjer je potreba in kakšno orodje kmetu pri rezanji teh jarkov zadostuje. Čitali smo, da Angleži in Francozi njive tudi z vodo gnojijo. Gnoj se kemično hitreje v rastlinsko hrano spremeni, ako gnojno zemljo večkrat z vodo napojiš. Napajanje njiv z vodo so najprej Kinezi poskušali, Angleži in Francozi pa jih že davno v tem delu posnemajo. Videli pa smo v Lembergu prvič, da je tako napanje velike vrednosti. Kazalo se nam je tudi, kako se potočni vodi zabrani, da zemlje od obrežja ne odnaša. Prišli smo tudi na gnojišče, katero je tako narejeno, kakoršno vsakemu kmetu izvrstno ugajati zamore; občudovali smo tudi prostor za gnojnico; povedalo se nam je, čemu se takšni cekini rabijo in kakšen uspeh se pričakovati sme. Tukaj se ne steka gnojnica, najboljša moč gnoja, po cestah ali celo v potoke, kakor se sem ter tje v naši občini godi. Prišli smo tudi do strmih, kamenitih ovčjih pašnikov, kateri so s travo in turško deteljo obsejani. Prepričali smo se, da turška detelja na hribu veliko bolje raste, kakor vsaka druga detelja, to smo videli na njivi, kjer je vsake detelje eden ogon zasejan. — Zdaj smo prišli do prostora, kjer se živice ali sadike za vinograd iz rožja gojijo. Žlabno trsovje se jeseni, kedar že dovolj zazori, obreže, to odrezano rožje je po eden črevelj dolgo in se poveže v butere, ki se denejo v klet, kjer do vigredi čakajo. Spomladi denejo se takšne butere cimit in potem se položé tako v zemljo, da zgornji del nekoliko iz zemlje gleda. Slišali in videli smo, kako se po zgoraj omenjenem postopanju črez 2—3 leta krepke živice ali sadike za vinograd izgojijo, kako se z njimi in potem v vinogradu ravna, da postanejo krepko trsovje. — Zelo zanimalo nas je požlahtnjeno trsovje, kterege še poprej nismo videli; trsovje se mesenca maja požlahtnjuje; tudi smo